

שלחן ערוך אורח חיים שפב, א - הדר עם העכו"ם בחצר אינו אוסר עליו, עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה, אז העכו"ם אוסר עליהם. ואינו מועיל שיבטל העכו"ם רשותו, אלא צריך שישכירו ממנו. הגה: ישראל שהשכיר או השאיל ביתו לעכו"ם, אינו אוסר עליו דלא השכיר או השאיל לו ביתו כדי שיאסור עליו (המגיד פרק ב'). אבל אם הבית של א"י, ושכרו ישראל ממנו ועכו"ם דר בבית עמו, אין שכירות הבית מועיל לענין שכירות העירוב (א"ז). ישראל שהשאיל או השכיר בית לחבירו (במקום שדרים א"י) אף על פי שיש לו תפיסה בבית לא מהני וצריכים לשכור מעכו"ם (ב"י בשם מצאתי כתוב).

פסקי תשובות אורח חיים סימן שפב אות א

א. הקדמה לדיני 'שכירות רשות' מן הנכרי או מן המחלל שבת

סעיף א', שו"ע: הדר עם עכו"ם בחצר וכו'. בסימן זה ובסימנים הבאים (עד סימן שפ"ו) נלמד בעזה"י בענין ישוב המוקף¹ במחיצה או בצורת הפתח אשר דרים² שם גם נכרים³ או מחללי⁴ שבת, דאם כי מצד דיני העירוב וה'שיתוף' דירתם אינה אוסרת, ואפילו לא השתתפו בעירוב, כי דירותיהם⁵ כדירת בהמה, אך אף על פי כן ביקשו⁶ חכמים עילה למנוע מגורי ישראל עם הנכרים ומחללי⁷ שבת,

1. ובכלל זה הערים והישובים אשר לא תיקנו שם 'עירוב', אך מצוי שבבנייני מגורים משותפים רוצים לעשות עירובי חצירות כדי להתיר הטלטול בחדר מדרגות או בחצרות שסביב לבנין, ודרים שם גם נכרים או מחללי שבת, וצריכים לשכור רשות, וכפי כל פרטי הדינים המבוארים בהמשך הסימן, וכן מצוי בכפרי נופש (קאנטרי וכיוצא ב"ז) שנלווים ליהודים גם משרתים ומשרתות נכרים אשר שוכרים להם חדרים ודירות נפרדים, ועיין להלן אות ט"ו.

2. בין בדירות משלהם ובין בשכירות, ואם בהשאלה ובחינם - עיין להלן אות ד'.

3. ואפילו נכרי אחד אוסר על כל הישוב.

4. ופעמים שצריך גם 'ביטול רשות' מהם או לזכותם גם בעירוב הכללי, דשמא אינם בגדר נכרים, ועיין כל פרטי הדינים ומיהו בגדר מחלל שבת האוסר כנכרי - לקמן סימן שפ"ה א'.

5. כלשון הטור והלבוש והשו"ע הרב (סעי' א') עפ"י הגמ' (עירובין ס"ב א), והאריכו האחרונים לבאר הטעם מדוע דירת נכרי אינה דירה, ובפירוש המשניות להרמב"ם (עירובין תחילת פרק ו') "ומן הדין היה שלא נצטרך עמו לעירוב, לפי שלא קנה כלום כדי שיצטרך לקחת ממנו רשות", ועיין צפנת פענח (כלאיים פרק א' סוף הלכה א') בהסבר דבריו, ובשו"ת דבר אברהם ח"א סי' ל"ז (אות י"ח) ושו"ת חלקת יעקב ח"א סי' ר"ב (אות ג'), ובפשטות כי אין לו שייכות כלל לדיני עירוב ונתינת פת וכו' (וכעין דברי התוס' עירובין ע"ד: ד"ה מבוי).

6. כמבואר בגמ' ובטור ובפוסקים, ובשו"ת תפארת אדם (ח"א סי' ל"ד ד"ה והנה) דלא רצו לגזור בהדיא שלא ידור יהודי בשכינות לנכרי, כי לא רצו לגזור גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה, ולכן גזרו רק שצריך לשכור רשותו ויהיה לו לאורח, ועל כן ממה נפשך, אם יכול לדור במקום אחר לא ידור עם הנכרי, ואם לא ימצא דירה במקום אחר, על כרחך ידור עם הנכרי וישכור רשותו.

7. ובכה"ח (סק"א) "כל שכן שאסור לדור עם ישראל שעושה עבירות בפרהסיא, משום דאיכא למיחש שילמוד ממעשיו", וכמבואר בשו"ע ופוסקים סי' שפ"ה, עיין שם.

כדי שלא ילמדו ממעשיהם כשידורו עמהם בשכנות, ולכן גזרו חכמים שאין מועיל ה'עירוב' כל זמן שלא ישכרו⁸ רשות מהם, דכיון שהם מערימים קשיים לתת שכירות, ויקשה ליהודים לדור שם באיסור טלטול, יתרחקו מלדור עמהם.

והנה כבר האריכו גדולי הדורות⁹ שאם כי במרוצת השנים נשתנו לגמרי הנסיבות ותנאי החיים, והמגורים עם נכרים ויהודים מחללי שבת ברוב המקומות היא מציאות קיימת שקשה עד כי בלתי אפשרי לשנותה, וכן 'שכירות רשות' מהם עושין אותה דרך רשויות החוק והממשלה, ובדרך כלל אין בזה קושי, והדיירים הנכרים כלל לא מודעים ששוכרים מהם רשות, ולכאורה מה הועילו חכמים בתקנתם.

אף על פי כן אין¹⁰ ביכולתנו לבטל גזירת חכמים, כי צריך לכך בית דין השקול כמותם בחכמה ובמנין, לכן למעשה אין להתיר עירוב ללא 'שכירות רשות', ורק¹¹ בשעת הדחק כשאי אפשר בענין אחר, וכ'סניף' לעוד צירופי היתר יש מקום להקל על פי הוראת מורי הוראה מובהקים גדולי תורה.

⁸ . ודווקא 'שכירות רשות', משא"כ 'ביטול רשות' אין מועיל, כמבואר בשו"ע ומשנ"ב (סק"ה) כדי שיקשה יותר, כי בשכירות חושש הנכרי שמא כשפים עושין לו היהודים (כמבואר בגמ' שם), ולא יסכים, ויתרחקו היהודים מהם, וכמו"כ אין מועיל ביטול רשות של היהודים לנכרי, ובענין השאלת מקום בבית הנכרי - עיין להלן אות ה'.

⁹ . עיין שו"ת גינת ורדים כלל ג' סי' כ"ב, שו"ת תורת נתנאל סי' ל"ג, שו"ת בשמים ראש סי' קצ"ה בשם שו"ת אור זרוע, דבזה"ז לא שייך גזירה זו, והמיקל גם בלא שכירות לא הפסיד, והו"ד בדעת תורה (הכא), ומוסיף להביא מדיני ריבית (בשו"ע יו"ד ריש סי' קנ"ט) שחכמים אסרו להלוות לנכרי בריבית גזירה שמא ילמד ממעשיו, אך האידנא שאי אפשר להשתכר במשא ומתן אם לא עמהם, ביטלוהו לגזירה, וכמבואר בשו"ע (שם) וט"ז וש"ך (שם), וע"ע בבית מאיר המובא להלן הערה 11 מה שהוכיח מספינה.

¹⁰ . שו"ת חתם סופר חאו"ח סי' צ"ב, שו"ת דברי מלכאל ח"ה סי' ז'.

¹¹ . דעת תורה הכא, ובבית מאיר (הכא סעי' כ') "בשעת הדחק כשא"א בענין אחר כמדומה שטוב יותר לערב בלא שכירות משלא לערב כלל, דקרוב לודאי שרוב המון העם עוברים ומטלטלים בלי עירוב כלל", וע"ע שו"ת ובחרת בחיים סי' קכ"ו, שו"ת מהר"ם שיק סי' קפ"ב, שו"ת ספר יהושע סי' ז', שו"ת מהריא"ץ ח"א סי' ל"ג, שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' מ"ב וח"ו סי' מ"ז, ובהגהות נחלת צבי (על שו"ע יו"ד הלכות ריבית שם) דשאני נידון דידן דחמיר טפי מריבית, דהכא דר עמו בשכינות ורגיל עמו.